

ЕДИН АЛТЕРНАТИВЕН ПОГЛЕД КЪМ ОБУЧЕНИЕТО ПО ЛИТЕРАТУРА

За изкушените от идеите на конструктивизма и за
тези, които вярват, че литературата и компютърните
технологии могат да вървят ръка за ръка

СЪТВОРЕНИЕТО НА СВЕТА

Обобщителен урок върху раздел „Човекът и светът“ – V клас

Емилия Неделчева

учител по български език и литература, Иваново, Сърбия

„Няма мъртви светове.
Има светове, в които ние
не сме способни да навлезем.“
Валери Стефанов

Митовите само изглеждат мъртъв свят. Вярно е, че те отвеждат в древния свят, далечен и непознат, но отварят врата и към един днешен, вечен и нужен – към света на ценностите. Митовите показват стремежа на хората да се ориентират в непознатия свят, да го направят близък, разбираем и безопасен, да намерят обяснение на всичко, което ги заобикаля. Колкото и различни да са, митологичните разкази за сътворението имат нещо много общо – всички те разказват за преобразуването на хаоса в ред. А редът е важен и ценен, защото подреденият свят е ясен и предвидим, защото в него човекът знае своето място. И човешката общност трябва да се грижи за реда и да го опазва – чрез писаните и неписаните закони, чрез традициите, чрез вярата в доброто. Митовите утвърждават разбирането, че човекът е само част от заобикалящия го свят и трябва да живее в хармония с него. Митовите ни казват, че най-ценното нещо е животът, но той е невъзможен както в ледената пустош, така и в огнения свят. Всяка крайност убива. Затова човекът живее в Средното поселище, на средната земя, на земята остават да живеят средните хора. А на тях Бог поръчва да носят пояси, за да не забравят, че са средни. Средата, мярката е животворното равновесие.

Митовете ни казват, че човекът и общността трябва да стоят на страната на доброто и да воюват срещу силите на злото – алчността, злобата, завистта, забравата, безразличието. Само така и животът, и общността могат да бъдат спасени. Все истини, които всеки човек трябва да открие и разбере сам. Тази е и една от основните задачи на обучението по литература – да въвежда в света на моралните ценности. Нещо повече – литературата е призвана не просто да покаже кое е добро, а да поведе младите хора по пътищата на доброто. И още повече – литературата прави всичко това чрез емоционално съпричастие. И няма значение какви точно идеи, методи и похвати ще използваме. Важно е да помагаме на децата да се ориентират в техния свят, който много често е враждебен и непознат (като този в митовете). Ако в необозримо далечния свят на първите словесни произведения (а това означава и в света на моралните ценности) ще ни въведат компютърните технологии на XXI век, нека опитаме.

Аз не се уморявам да опитвам.

Обобщителният урок за митовете за сътворението е проведен в три паралелки V клас. Практикуващите учители знаят, че това са три различни урока. Това, което ви представя настоящата разработка, е само една идея, един алтернативен поглед към обучението по литература.

Целева група – V клас

Вид на урока – обобщение

Време за провеждане – 2 учебни часа (1 за обобщението и 1 за тестово изпитване).

Цели:

1. Да се обобщят знанията на учениците за митовете като най-ранните словесни произведения на човечеството, които обясняват сътворението и подредбата на света.
2. Да се открие и систематизира общото в различните митологични разкази за сътворението и се затвърди убеждението, че всички те водят до една обща идея – преобразуването на хаоса в подреден свят.
3. Да се затвърди разбирането, че разказвайки за глобален проблем като сътворението на света, митовете носят и общочовешки идеи.
4. Да се развият комуникативните умения на учениците и уменията за сътрудничество.
5. Да се формират личностни качества у учениците (самостоятелно мислене, толерантност, търпение).
6. Да се помогне на учениците да осъзнаят важността на избора (да застанеш на страната на доброто, а не на злото; на създанието, а не на разрушението).

Методи и похвати:

Митовете за сътворението на света в V клас се изучават в рамките на 7-8 учебни часа. Учебната програма предвижда изучаването на 5 мита за сътворението – старо-

гръцки, скандинавски, арменски, библейски и български. Най-често използваният начин на преподаване на митовите е **фронталното преподаване**. Този метод е функционален, когато става дума за формиране на нови понятия или представяне на ново учебно съдържание на учениците, но при тази стратегия на преподаване съществуват ограничени възможности за активизиране на учениците. Основният източник на информация е учителят, а учениците изпълняват ролята на приемачи и възпроизвеждащи тази информация. Общуването обикновено е словесно и еднопосочно.

Обобщителният урок върху митовите дава възможност за използване и на по-нови, по-съвременни идеи в преподаването. Едно от сравнително новите направления в съвременната психология и педагогика е **конструктивизмът**. Това е цялостен подход, при който ученето се превръща от процес на получаване, натрупване и преработване на информация в активен процес, при който учениците сами конструират познанието.

От тази гледна точка целта на обучението не е само да се даде на учениците повече информация, те трябва да имат възможност сами да търсят и намират решения на различни задачи, като използват разнообразни начини на работа и информационни източници. Конструктивистката педагогика изисква условия, при които учениците да си сътрудничат и помагат.

Етапи на обучението:

Стимулиране на интерес и избор на тема: Избраната тема „**Сътворението на света**“ е интересна за учениците, дава възможност за съпоставка, анализ и обобщения.

Формиране на групите: Създаване на разнообразие вътре в групата (способности, пол, етнически произход).

Подтеми:

1. Какво е митът?
2. Схема на митовите за сътворението: хаос – твореща сила – ред.
3. Произход на човека.
4. Устройство на света.
5. Мъдростта на митовите.
6. Ако се интересувааш още (задачите по тази подтема се разпределят на ученици от всички групи).

По-нататъшно деление на зададената тема: Подтемата се разделя от групата на конкретни въпроси, така че всеки член на групата да има собствена задача, за чието изпълнение е отговорен. За подготовка на задачите учениците имат една седмица.

Първа група: Какво е митът?

– Какви важни въпроси, които вълнуват хората от дълбока древност до днес, откриваш в митовите? Как това обяснява появата на митовите и легендите?

– Посочи примери за приликите между живота на човека и сътворяването на света. Какъв **извод** ще направиш?

– По какво боговете приличат и по какво се различават от хората? Какъв **извод** ще направиш?

– Посочи примери за човешки отношения в митовите за богове и герои. Какъв **извод** ще направиш?

Втора група: Схема на митовите за сътворението: хаос – творяща сила – ред.

– Какво е значението на думата **сътворение**? Коя е противоположната дума? Как се наричат хората, които сътворяват? А тези, които разрушават? Кое е по-лесно?

– Характеризирай **хаоса**. Посочи примери от изучените митове.

– Характеризирай **реда**. Посочи синоними.

– Коя е творещата сила във всеки от митовите? В кой от митовите тя е най-ясно определена?

– Кои са основните стъпки в подреждането на света? Изведнъж или постепенно се установява редът?

– Как ще обясниш реда, в който Бог сътворява света според библейския мит?

– Посочи примери от изучените митове, че преди да бъде установен редът, светът се разделя. Какво от какво се разделя? Кой го прави?

Трета група: Произход на човека.

– Как е произлязъл човекът според *библейския* мит? Кой го е сътворил и от какво?

– Как е произлязъл човекът според *българския* мит? Кой го е сътворил и от какво?

– Как е произлязъл човекът според *скандинавския* мит? Кой го е сътворил и от какво?

Четвърта група: Устройство на света.

– Как е устроен светът според древногръцката митология? Къде е домът на хората? Какъв **извод** ще направиш?

– Как е устроен светът според скандинавската митология? Къде е домът на хората? Какъв **извод** ще направиш?

– Как е устроен светът според славянската митология? Къде е домът на хората? Какъв **извод** ще направиш?

Пета група: Мъдростта на митовите.

– Каква идея носи създаването на Средното поселище в скандинавския мит? Защо точно Средното поселище е домът на хората?

– Каква идея носи създаването на средните хора в българския мит? Защо точно средните хора са днешните хора?

– Какво разбиране за живота утвърждават митовите? Как се отстоява животът?

– Какви опозиционни двойки откриваш в древногръцкия мит за сътворението?

– Какви опозиционни двойки откриваш в скандинавския мит за сътворението?

– Какви опозиционни двойки откриваш в българския мит за сътворението?

– Какви опозиционни двойки откриваш в арменския мит за сътворението?

Шеста група: Ако се интересуваш още (задачите по тази подтема се разпределят на ученици от всички групи).

Прочети африканския мит. Потърси прилики и разлики с познатите митове.

– Прочети вавилонския мит. Потърси прилики и разлики с познатите митове.
– Посочи примери от митовете, които познаваш, за присъствието на дървото. Каква е неговата роля? Какъв извод ще направиш?

– Потърси в интернет повече информация за Дървото на живота. Сподели я с нас! Защо се нарича така?

– Попитай учителя, който преподава „Човекът и природата“, за научната теория за произхода на света.

– Попитай учителя, който преподава „Човекът и природата“, за научната теория за произхода на човека.

Разработка на подтемата: Учениците подготвят отговорите на въпросите си самостоятелно. Членовете на групата дискутират своята подтема в групата. По време на подготовката си учениците имат възможността да се консултират с учителя и да бъдат подпомагани в търсенето на отговорите.

Доклад на групата относно подтемите: Всеки ученик докладва за изпълнението на своята задача; отговорникът на групата обобщава резултата от предварителната работа. (Обобщение по този метод се провежда за първи път в класа и по тази причина отговорникът се определя от учителя, но е възможно учениците от групата сами да изберат своя отговорник.)

При подготовката и провеждането на други подобни часове съставът на групите се запазва, като целта е изграждане на умения за сътрудничество и развитие на отношенията в групата.

Дидактическа задача: обобщаване и систематизиране на знанията

Учебни задачи:

- наблюдение и изследване на текст;
- творчески задачи;
- съпоставка;
- обсъждане, дискусия;
- проверка и оценка.

Междупредметни връзки:

Темата дава възможност за осъществяване на междупредметни връзки. Задачи от подтема „Ако се интересуваш още“ изискват от учениците да търсят консултации с преподавателите по „Човекът и природата“.

Технологии:

Подготовката и провеждането на обобщителния урок изисква наличие, познаване и използване на компютърните технологии. В хода на урока е предвидена **мултимедийна презентация** „Библейският мит за сътворението“; **гатанките** също се задават на учениците в електронен вариант; вместо да се диктуват или пишат от учителя на дъската, **изводите** от обобщението също се показват на екран. В електронен вариант е подготвен и **изпитният тест**. Електронните материали могат да бъдат видени или свалени от сайта на учителите новатори <http://teacher.bg/>

Предварителна подготовка:

На учениците са поставени индивидуални и групови **задачи**.

В класната стая е подреден **библиотечен кът** с книги с митове на различни народи. Книгите са от училищната библиотека и донесени от ученици.

Подредена е изложба от **илюстрации** на епизоди от митове.

Ход на урока:

1. *Въпроси* на учителя за това, какво е мит и какво е митология.

2. *Учениците от I група отговарят на въпросите*. Правят се изводи за същността и спецификата на митовете като словесни произведения. Акцентира се върху това, че в митовете чрез познатото се обяснява непознатото.

3. *Гатанки*. Гатанките се задават в електронен вариант. Свързани са с основни елементи от света – небе, слънце, звезди, природни явления. В тях отговорът се търси чрез познатите неща. Правят се изводи за близостта на видовете словесни произведения.

4. *Сравнение на науките с митовете* – отговарят учениците, които са имали допълнителна задача да проучат науките за произхода на човека и природата.

5. *Учениците записват в тетрадките си изводите за митовете като най-ранните словесни произведения*.

Какво е митът?

– Митът е *устен разказ*, чиято цел е да обясни света – да го направи по-разбираем и достъпен.

– Митът е разказ за *началото* на света – за произхода и особеностите на всички неща.

– Митът е разказ за *боговете*, които приличат на хората, но и се различават от тях.

– Митът е разказ за *хората*, които искат да опознаят самите себе си.

– Митът обяснява *далечното и непознатото* посредством *познатото и близкото*.

– Митът е средство *да се съхранява и предава* натрупаният опит от хората.

6. *Митове за сътворението* – отговарят учениците, които са имали поставени задачи, свързани със схемата на митовете за сътворението.

7. След отговорите на всички въпроси от групата се правят *изводи*, че всички митове за сътворението си приличат по това, че разказват за преобразуването на хаоса в ред (в коментарите се имат предвид и неизучавани митове, като африкански, вавилонски, германски, с които учениците са запознати в часа по ЗИП или самостоятелно).

8. *Учениците записват в тетрадките си изводите за мъдростта на митовете*.

Мъдростта на митовете:

Митовете показват стремежа на хората да се ориентират в един *непознат* свят.

– Митовете утвърждават разбирането, че *животът е най-ценното нещо*.

– Митовете ни казват, че животът се отстоява в непрестанни *битки със смъртта и злото*.

– Митовете ни казват, че всяка *крайност* е убийствена за живота.

– Митовете ни казват, че човекът трябва да стои на страната на *доброто*, за да бъде спасен животът.

9. Кой от изучените митове се различава от всички останали? – въпросът търси различията и спецификата на библейския мит за *Твореца Бог*.

10. ММП на мита за сътворението.

Мултимедийната презентация е изготвена по „Илюстрирана библия“ на Юлиус Шнор фон Каролсфелд и музика на Вангелис и Жан-Мишел Жар - Virtual Reality - 02 - Apocalypse Des Animaux (<https://teacher.bg/econtent/DocLib/Forms/teachermat.aspx>)

11. *Ако се интересуваш още* – учениците, които са прочели или открили в Мрежата повече информация за сътворението на света или за митовете, споделят с останалите.

Оценяване:

За оценяване на резултатите от цялостната работа върху митовете за сътворението е подготвен тест от 20 въпроса. Предвидено е учениците да решават теста следващия час по литература.

Тестът е изготвен и в електронен вариант, който има предимството, че дава възможност за проверка на наученото по време на обобщението, като въпросите могат да се задават и подборно. Другото предимство на електронния вариант на теста е неговата атрактивност, а както всички знаем – децата учат по-добре, когато се забавляват.

Изводи:

За учителя

Важно е учителят да разбира важността на сътрудничеството и да не приема себе си като основен източник на информация и познание. Той трябва да контролира дейността на групите индиректно, да умее да ръководи процеса на различни нива.

Основната работа на учителя е свързана с планиране на дейността, организация на работата и подпомагане на учениците в подготовката им; внимателно да подготви и да ръководи урока, както и да избере темата и подходящите методи на обучение.

За учениците

Предимствата на този метод са свързани най-вече с активното участие на учениците в процеса на обучение. Това открива пред тях много възможности:

– усвояване на знания (всеизвестен факт е, че откритията, до които си стигнал сам, се помнят по-дълго и по-трайно от тези, които са ти посочили);

- формиране на личностни качества – самостоятелно мислене, търпение, толерантност, готовност за отговорно и подкрепящо поведение;
- развитие на комуникативни умения;
- умения за сътрудничество и работа в екип;
- организационни умения;
- самодисциплина.

Подготовката на урок по идеите на конструктивизма изисква много повече време и подготовка от страна на учителя, но превръща учениците от пасивни слушатели и възпроизвеждащи информация в активни участници, които сами постигат познанието.

За всички нас

Един учебен час може да бъде само стъпка към призиването на обучението по литература да въвежда в света на ценностите, да подпомага децата в ученето им да общуват, да възпитава чувства. За това трябва да се работи последователно, непрекъснато и неуморно. Защото – както казва Валери Стефанов – *няма мъртви светове, има такива, в които сме неспособни да навлезем.*

Аз не се уморявам да опитвам.

ЛИТЕРАТУРА

Васева, Милена и колектив (2005). *Тестови задачи по БЕЛ за 5. клас.*

С.: „Просвета“.

Герджикова, Виолета (2006). *Книга за учителя по литература.* С.: „АЗБУКИ – ПРОСВЕТА“.

Герджикова, Виолета и колектив (2006). *Учебник по литература за V клас.* С.: „АЗБУКИ – ПРОСВЕТА“.

Каролсфелд, Юлиус Шнор фон. *Илюстрирана Библия.* С.: Синодално издателство.

Колектив на издателство СофтПрес (2005). *PowerPoint 2003 в лесни стъпки.* С.: СофтПрес ООД.

Протохристова, Клео и колектив (2006). *Учебник по литература за V клас.* С.: ИК „Анубис“.

Стефанов, Валери и колектив (2006). *Учебник по литература за V клас.* ИК „Данте“.

<http://liternet.bg/publish3/adamianova/konstruktivizmyt.htm>

<http://liternet.bg/publish/vstefanov/kakvo.htm>

<http://liternet.bg/publish3/vkrystanova/konstruktivistkata.htm>

<http://teacher.bg/cs/files/folders/101ideas/entry380.aspx>

http://uroci.net/tutorial/Microsoft_PowerPoint/

<http://www.unwe.acad.bg/research/br8/03.Luchiqn%20Milkov.pdf>

Emiliya Nedelcheva

Teacher of Bulgarian language in Ivanovo, Serbia